

(НИН, 13. новембар 2008)

Академик Рајко Кузмановић (77) седми је по реду председник Републике Српске и први на тој позицији као нестраначка личност. Чешће му се обраћају са „професоре” него „председниче” што му, каже, посебно годи, јер „зна се шта је трајно, а шта привремено”. Први пут „привремено” је био у политици пре тачно 47 година као посланик у тадашњем парламенту БиХ. И није му се претерано допало па се посветио универзитетској каријери и ту прошао све – од асистента до редовог професора, био и декан Правног факултета и ректор Бањалучког универзитета, а данас је и председник Академије наука и умјетности Републике Српске.

Многи верују да би се његов избор на место председника РС могао окарактерисати оном „прави човек у право време на правом месту”. Мисли се, пре свега, на чињеницу да је Кузмановић познат као професор уставног права, а ово време у БиХ је обележено баш оштрим спорењима о новим уставним решењима. У јавним наступима делује готово нестварно мирно у односу на уобичајену нервозу људи из највишег политичког естаблишмента у БиХ. Једино га, каже, наљуте штокакви пензионисани официри НАТО-а и амбасадори неких моћних земаља када се појаве и почну „предавања” о уставу, а често им недостаје и најелементарније знање о томе – „чак не знају ни како су неке ствари решене у њиховим земљама, често не разумију о чему се ради, али нуде готова решења”. Верује да то додатно компликује ионако лоше стање у БиХ.

Данашње стање међунационалних односа у БиХ многи упоређују са оним уочи рата. Да ли су те оцене претеране?

- У неким сегментима заиста садашња ситуација подсећа на ону уочи рата. Овде је реч о томе да то конфликтно стање производи бошњачки сарајевски политички круг. Они се враћају на свој неостварени ратни план који значи формирање унитарне БиХ са квазиграђанским моделом који би довео до доминације и мајоризације од стране најбројније нације, дакле бошњачке. Тиме се, треба ли говорити, озбиљно нарушава Устав БиХ и Дејтонски споразум.

Ипак, данашња БиХ се у извесној мери разликује од оне пројектоване у Дејтону. Ентитети су пренели део надлежности на институције БиХ. О којем се обиму ради и да ли је нарушен баланс успостављен тим мировним уговором?

- Анализе су показале да пренос више од педесет надлежности са ентитета на ниво

БиХ није урађен у складу са мировним споразумом. Та преношења су ишла на различите начине – одлукама ОХР-а, односно високог представника, законима које је доносила Парламентарна скупштина БиХ, прегласавањем у Председништву и одлукама Уставног суда БиХ. Убедљиво највећи пренос надлежности је последица више од 800 одлука које је донео високи представник, а против којих не постоји право жалбе или други делотворан правни лек. Због тога смо ми у РС одлучили да зауставимо тај процес, а истовремено покрећемо прецедуру за поврат што већег броја тих пренесених надлежности. Наравно, чинићемо то у складу са могућностима које нам дају Устав и закони. Имамо јаку аргументацију: пренос није урађен на основу уставних промена или изјашњавањем грађана и уз то није утемељен на релевантним анализама и доказима о рационалнијем и ефикаснијем обављању неких послова након преноса на ниво БиХ. А у пракси се показало да пренос надлежности није дао обећане позитивне резултате.

Без обзира на ваш став, захтеви за даљу централизацију и унитаризацију БиХ не престају, како од политичког естаблишмента у Сарајеву, тако и од дела међународне управе. То је практично судар два концепта!?

- Централизација и унитаризација, као и примена изборног начела „један човек – један глас“, у вишенационалним заједницама су велика опасност јер могу да доведу до мајоризације и дискриминације. Свако промовисање изборног принципа „један човек – један глас“ овде би било погубно, јер босанскохерцеговачку реалност карактерише често неразумевање и истицање политичких и религијских циљева и захтева у нуђењу облика државотворног уређења у чему има много елемената преживелог историјског и духовног модела државе и друштва на овим просторима.

Ево, наши саговорници из другог ентитета, Федерације БиХ, треба да схвате да без Републике Српске не може бити ни БиХ. Зато и постоји наша одлучност за стварање самоодрживе државне заједнице БиХ само са Републиком Српском као њеним трајним конститутивним делом, очуваним уставноправним положајем, функцијама и територијалним интегритетом.

На другој страни, многи у Сарајеву верују, а и у свету се спекулише о томе, да у Републици Српској постоје озбиљне намере за организовање референдума о издвајању из БиХ. Да ли се у руководству РС размишља о референдуму?

- Референдум је битан демократски механизам који се користи свуда у свету, а политичко руководство сваке земље треба да зна када ће га употребити. Наше позивање на референдум, као евентуалну могућност, није политика срачуната за разбијање БиХ или на сецесију. То као могућност долази у обзир ако било када и било ко покуша да једнострано захтева укидање РС или доведе у питање њен статус и овлашћења утврђена мировним споразумом. Према томе, наше поимање референдума јесте логична реакција на прикривене или отворене претње укидању РС.

Ако вас добро разумемо, говорите о претпостављеној ситуацији, али како ствари стоје у овом тренутку?

- Сматрам да у овом тренутку имамо довољно капацитета и политичке воље и снаге да одбранимо уставоправни статус РС. Уколико је обезбеђена неупитност постојања РС са овлашћењима из Дејтона, референдум би могао бити политички непромишљен потез, са последицама које се не могу предвидети. Као озбиљни људи и политичари, нећемо допустити да наши потези буду контрапродуктивни за статус и интерес РС и њених грађана.

Све послератно време у сенци развикане и медијски атрактивне борбе за институције у БиХ траје и борба за идентитете. Код малобројнијих, Срба и Хрвата, врло је приметан страх од мајоризације како у институцијама, тако и у стварању надидентитета – да сви буду Босанци, да говоре босанским језиком и слично. Да ли су ти страхови оправдани?

- Јасно је да у босанскохерцеговачкој јавности већ дуже постоје утопијски, дакле до краја нереални захтеви, да се успостави модел грађанске државе по њиховој мери, што би значило превласт већине над мањином, или неприхватљив систем једноетничне власти, што у први план ставља укидање ентитета, стварање једног државотворног (босанског) народа са заједничким националним и религијским идентитетом и само једним тзв. босанским језиком. Носиоци таквог схватања, таквог модела државе најчешће потичу из сарајевског политичког и верског миљеа.

У основи, то је рушење уставних и дејтонских решења. Такве идеје старије су од једног века, заговаране су у време Аустроугарске и, разумљиво, оне су пропале. Пропашће и у овом времену, јер су и Срби и Хрвати одлучни да одбране национални, верски, културни и језички идентитет. Зато је и инсистирање бошњачких политичара на одржавању пописа становништва у БиХ без одредница националног, верског и језичког идентитета провидан покушај да се „на мала врата”, не прихватајући европске стандарде и правила, остваре унитаристички циљеви и супремација најбројнијег, бошњачког народа. На то нећемо пристати.

Која је, по вама, права мера за унутрашњу организацију БиХ – дејтонска решења или нешто друго?

- Уверен сам да је федерација или федерално-конфедерално уређење, са истовременом етничком и грађанском компонентом и консензуалном и консоцијацијском демократијом, најприхватљивији и најпогоднији облик њеног државног уређења. Тим више, што се босанскохерцеговачко друштво одликује економском, културном, националном и другом сложеностју и различитостју. Федерација би, у ствари, првенствено почивала на вољи за очувањем аутономије и различитости федералних јединица, репрезентативне заступљености оба ентитета и ентитетског гласања, равноправности три конститутивна народа у заједничким институцијама БиХ и ефикасних институционалних механизма заштите виталног националног интереса, што је управо у духу европског демократског искуства, стандарда и начела „јединство у различитости”.

Ипак, из Сарајева, али и Брисела и Вашингтона стижу поруке да је време за уставну реформу у БиХ?

- Радикалних промена неће и не може бити. Све што се буде чинило у оквиру дограђивања уставноправног уређења мора бити поступно, са пуном сагласношћу три народа и два ентитета и изгласавањем у парламенту двотрећинском већином. То је знатно реалнија опција него што би била радикална уставна реформа, или евентуално доношење новог устава, што сматрам непотребним.

Међународна управа већ 13 година суштински креира све друштвене процесе у БиХ. Како оцењујете њихову улогу и да ли је време да иду?

- ОХР је досад имао сврху и оправданост постојања у БиХ. Међутим, није логично да у земљи која је чланица Савета Европе и потписница Споразума о стабилизацији и придруживању са Европском унијом, постоји међународна и регионална надуставна институција са таквим овлашћењима и изван уставноправних оквира земље. То је супротно основним елементима демократије и у потпуној противречности са европским тековинама и вредностима.

Присуство ОХР-а, поготово коришћење тзв. бонских овлашћења, која нису предвиђена мировним споразумом, потребно је одмах да престане. Међутим, затварање ОХР-а Управни одбор Савета за имплементацију мира својом Декларацијом, из фебруара ове године, условио је испуњавањем низа услова и циљева. Тако се од БиХ тражи да испуни два услова и да постигне пет циљева: да реши статус државне и војне имовине, пронађе решење за расподелу прихода са јединственог рачуна, да се финализује арбитражна одлука за Брчко дистрикт, па онда ту је реформа правосудног система, па стратегија процесуирања предмета у вези са ратним злочинима.

И након свега, кажу, Канцеларија високог представника требало би да прерасте у представништво Европске уније које би имало саветодавну улогу.

Постоји ли процена када би се то могло догодити?

- Тешко је рећи, јер у самој БиХ постоје људи и у политичким елитама који прижељкују да се ништа не мења. У институцији међународног супервизора, који има карактер својеврсног протектора, они налазе алиби за своју неспособност да одговорно воде земљу и свој народ. На другој страни, забрињава и чињеница да се стално постављају нови услови из међународне заједнице да би ствари остале овакве какве јесу.

Након вишемесечног затишја поново је оживљен споразум о специјалним и паралелним везама Србије и Републике Српске. Како ту ствари иду ?

- Познато је, споразум је свеобухватан. Предвиђа сарадњу у привреди, размену искустава у законодавству, приватизацији и денационализацији, науци и технологији, образовању, затим заједничке пројекте у култури и спорту, туризму, заштити природне околине, информисању и многим областима. И све то у складу са највишим међународно признатим стандардима. Нема ту, дакле, ништа мистично, како неки желе да представе. Подсећам још да је Народна скупштина Републике Српске упутила и позив Народној скупштини Србије да донесе закон којим ће свим грађанима Републике Српске обезбедити право на двојно држављанство, као што је Хрватска уредила право двојног држављанства за већи број грађана БиХ.

Високи представник може да оде

Пише: Рајко Кузмановић
недеља, 16 новембар 2008 15:01

Бранислав Божић